

SOSYAL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ: İZKA DENEYİMİ

Ergüder Can

İZKA Genel Sekreteri

Kalkınma Ajanslarının Sosyal Kalkınmaya Yaklaşımı

Dördüncüsü düzenlenen Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu'nda sizlerle bir arada olmak benim için gurur verici. Ülkemizde "bölgesel kalkınma" konusunda düzenlenen en önemli etkinliklerden biri olan "Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim" sempozyumunun düzenleyicisi olan TEPAV'a huzurlarınızda bu çabalarından dolayı bir kez daha teşekkür etmek isterim.

Bu yılki sempozyumda bölgesel kalkınma ile ilgili yine çok önemli bir konu olan sosyal kalkınmaya eğiliyoruz. Sosyal kalkınma ve sosyal kalkınmanın yönetişimi bugüne dek "bölgesel kalkınma" gündemine pek girememiş bir alan. Ben de burada sizlere, ülkemizde bölgesel kalkınma konusunda iki "pilot" Kalkınma Ajansı'ndan biri olan İzmir Kalkınma Ajansı'nın "sosyal kalkınma" konusundaki yaklaşım ve deneyimini aktarmaya çalışacağım.

Hepinizin bildiği gibi bugün artık "kalkınma" konusu geçmişte olduğu gibi yalnızca merkezden belirlenen, yukarıdan aşağıya dayatılan bir gelişme, ilerleme süreci değildir. Kısacası "merkeziyetçi yaklaşım" yerini "çok düzlemli yaklaşıma" bırakmaktadır. Bu yaklaşımda kalkınma politikaları belirlenirken yerelden bölgeye, ulusaldan uluslararası düzeye çok düzlemli, çok aktörlü bir "katılımcı" yapı ön plandadır.

Bu süreç tabii ki, bölgesel kalkınmayı ön plana çıkarmaktadır. Çünkü bölgesel kalkınma, yerel ve bölgesel dinamiklerin, yereldeki potansiyelin eskisine oranla daha fazla ön plana çıkmasına olanak sağlamaktadır. Bu bakımdan, ülkemizde yeni yeni kurumsallaşmaya başlayan "Bölgesel Kalkınma Ajansları" oldukça önemli bir "model olma" işlevine sahiptir.

Bu noktada bölgesel kalkınmanın nasıl ele alınacağı öne çıkmaktadır. Hepimizin bildiği gibi, son dönemde dünyada da, ülkemizde de özellikle "küreselleşme" dediğimiz süreç kendi "sosyal sorunlarını da" beraberinde getirmektedir. İşte tam bu noktada, bölgesel kalkınmayı yalnızca ekonomik kalkınmaya dayalı bir yapıda sürdürüp sürdürmeme sorunu öne çıkmaktadır. Ekonomik kalkınmanın tek başına yeterli olup olmadığına yanıt verilmesi gerekmektedir.

Yerel potansiyeli harekete geçirerek bölgesel eşitsizliklerin giderilmesini amaçlayan bölgesel kalkınma politikaları, çoğunlukla ekonomik kalkınmaya odaklanmaktadır. Bu bakımdan rekabet edebilirlik, ekonomik büyüme gibi hedeflerin bölgesel kalkınma yaklaşımında yoğunluk kazandığı görülmektedir. Sosyal kalkınma konusu ise çoğu kez bu alanda geri planda kalmakta, bazen de ekonomik kalkınmanın tamamlayıcısı olan bir alt başlık olarak kabul görmektedir.

İzmir Kalkınma Ajansı olarak İzmir'in bölgesel kalkınmasında her iki alanı birbirinden ayrı, bir ast-üst konumlanışta görmemekteyiz. Bölgesel potansiyelin harekete geçirilmesi ve bunların bir bütün olarak

4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, Ankara

kalkınmaya sevk olunması için ekonomik ve sosyal kalkınmayı birbirini tamamlayıcı, destekleyici hatta birbirinden ayrılamaz süreçler olarak görmekteyiz.

Bölge Planımızda Sosyal Kalkınma

İzmir Kalkınma Ajansı, bölgesel kalkınma konusunda ülkemizdeki temel kurumlardan birisi olacak Kalkınma Ajansları arasında yola ilk çıkan iki pilot ajanstan birisidir. Hepinizin bildiği gibi Kalkınma Ajanslarının iki temel işlevi, yerine getirdikleri iki önemli işlev bulunmaktadır: Bölge Planları ve Mali Destek Mekanizmaları. Bu noktada ilk taslağını internet sitemiz üzerinden kamuoyunun görüş ve paylaşımına açtığımız 2009-2013 Bölgesel Gelişme Planı üzerinden devam etmekte yarar var.

2009-2013 İzmir Bölgesel Gelişme Planı İzmir'in ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gerçekleştireceği kalkınma stratejisinin tematik ve sektörel gelişme eksenlerini, hedef ve önceliklerini ortaya koyan temel politika dokümanıdır. Bölgemizdeki tüm kurum ve kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin, üniversite ve özel sektörün katılımı ve ortak akli ile belirlenmiştir.

2008 yılı başından beri sürdürdüğümüz hazırlık çalışmalarında "katılımcı planlama teknikleri" hassasiyetle uygulanmış, Paydaş Analizi ile 500'den fazla paydaş belirlenmiştir. Tematik ve sektörel çalışma grupları ile toplantılar gerçekleştirilmiş, İzmir'in tüm ilçelerine ziyaretler yapılarak yerel düzeyde GZFT Analizi yapılmış, Plan'ın tüm içeriği en geniş anlamda katılımçılık gözetilerek belirlenmiştir.

Tüm bu çalışmalar sırasında yüz yüze görüşmeler, anketler, çalıştaylar, yuvarlak masa toplantıları, çalışma ziyaretleri, arama konferansları, sektör toplantıları ile yaklaşık 3000 kişinin görüş ve değerlendirmeleri dikkate alınmıştır.

Bu bakımdan 2009-2013 İzmir Bölgesel Gelişme Planı, yerel dinamikleri harekete geçirecek nitelikte, yerellik, yerindenlik ve aşağıdan yukarıya planlama ilkelerine uyumlu bir şekilde, Türkiye için en doğru yerel kalkınma modelini oluşturma sorumluluğu ile hazırlanmıştır. Bu bağlamda bölgemizdeki tüm aktörlerin katılımıyla Bölge Planımızın vizyonu "*Koruyarak Gelişen, Üreterek Büyüyen Yenilikçi İzmir*" olarak belirlenmiştir.

Bölge Planımızda, yukarıda aktardığım vizyona ulaşabilmek için üç temel ilke benimsenmiştir. Bölge Planımızda "sosyal kalkınmanın" konumunu anlayabilmek için kısaca bu üç temel ilkeye değinmekte yarar vardır. Bölge Planımızın üç temel ilkesi, (1) *eşitlik ve sosyal içermeye*, (2) *sürdürülebilir kalkınma* ve (3) *katılımçılık* olarak tanımlanmıştır.

Bir başka deyişle, Bölge Planımız, 2009-2013 süresince öngördüğü tüm öncelik ve hedefler kapsamında eşitlik ve sosyal içermeyi, sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınmayı ve katılımçılığı tüm etkinliklerinde gözetecektir. Bölge Planımızın temel ilkelerinden üçü de kendi özelinde "sosyal kalkınma" yaklaşımını en üst düzeyde içermektedir. Bu üç temel ilke kapsamında Bölge Planımızın yansıda görebileceğiniz *üç temel amacı* da doğrudan ve dolaylı olarak sosyal kalkınma ile ilgilidir.

Bölge Planımızda dört tematik ve beş sektörel gelişme eksenini ve bu gelişme eksenleri altında belirlenmiş stratejik öncelikler bulunmaktadır. Dört tematik gelişme eksenimizin ikincisi "*İstihdam ve Sosyal Bütünleşme*" adındadır. İzmir'in sosyoekonomik ihtiyaçlarını analiz ettiğimiz Mevcut Durum

4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, Ankara

Analizi, GZFT Analizi ve diğer tüm katılımcı planlama teknikleri sonucunda oluşturulan bu eksen, Bölge Planımızın “sosyal kalkınma” konusuna yöneldiği temel bölümdür.

Bu tematik gelişme ekseninin amacı “*istihdam olanaklarını genişletip istihdam koşullarını iyileştirerek ve başta eğitim, sağlık olmak üzere sosyal içermeye yönelik hizmetleri geliştirerek sosyal bütünleşmeyi güçlendirmektir.*”

Bu temel amaç Bölge Planımızın “sosyal kalkınma” konusuna yaklaşımını tek tümcede en iyi biçimde özetlemektedir. Yani Bölge Planı, 2009-2013 süresince istihdam ve sosyal içirme başlıkları üzerinden sosyal bütünleşmeye odaklanacaktır. Bu bağlamda stratejik önceliklerimiz (1) *istihdamın ve işgücü verimliliğinin artırılması*, (2) *sosyal içermenin güçlendirilmesi* ve (3) *eğitim ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi* olarak belirlenmiştir.

Bölge Planımızın “sosyal kalkınma” kapsamında odaklandığı konunun “istihdam” üzerine olduğu daha önce belirtilmiştir. Burada hem istihdam olanaklarında, hem istihdam koşullarında niceliksel ve niteliksel bir iyileştirmeye odaklanıldığını söylemek gereklidir. Zira, yaptığımız tüm bölgesel analizler, İzmir’in en öncelikli “sosyal sorunlarının” başında istihdam olanaklarının darlığı ve istihdam koşullarının yetersizliğinin geldiğini göstermektedir.

Burada, gerek bizim İzmir Kalkınma Ajansı olarak kendi kaynak tahsis mekanizmalarımızla, gerekse bölgedeki diğer kurum ve kuruluşlarının çalışmalarında mesleki eğitimin, istihdam edilebilirliğin, bilgi ve beceri düzeyini yükseltecek çalışmaların, yeni istihdam olanakları yaratmaya yönelik perspektiflerin oldukça önemli olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Yine sosyal içermenin güçlendirilmesine yönelik olarak özellikle kadınlar, genç işsizler, engelliler gibi dezavantajlı grupların ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımını destekleyen, onların yeterince değerlendirilemeyen potansiyelini etkin biçimde topluma kazandıran, sosyal içermelerini güçlendiren çalışmalar, Bölge Planımızın “sosyal kalkınma” başlığında yöneldiği temel başlıklardandır.

Son olarak eğitim ve sağlığın Bölge Planımızda ayrı bir yeri vardır. Eğitim ve sağlık günümüz sosyal kalkınma politikalarında hem insani gelişimin sağlanması, hem sosyal kalkınmanın desteklenmesi açısından temel müdahale alanlarından ikisidir. Bu stratejik öncelik kapsamında hem eğitim ve sağlık konusunda sunulan hizmetlerin niteliğinin iyileştirilmesi, hem de bu hizmetlere erişimin desteklenmesine yönelik hedefler geliştirilmektedir.

İZKA’nın Sosyal Kalkınmaya Yönelik Destekleri

Yukarıda Kalkınma Ajanslarının en önemli iki temel işlevinden birisinin Bölge Planı, diğerinin ise Mali Destek Programları olduğu belirtilmiştir. Bölge Planımızda “sosyal kalkınma” konusuna yaklaşımımızı ayrıntılarıyla sunduktan sonra şimdi de bugüne dek sürdürdüğümüz Mali Destek Programlarında konuya nasıl yaklaştığımızı paylaşmakta yarar vardır.

İzmir Kalkınma Ajansı olarak açtığımız ilk iki mali destek programı için proje teklif çağırısına 30 Aralık 2008 tarihinde çıkmıştır. Hemen ardından 6 Ocak 2009 tarihinde yaklaşık 900 kişinin katılımıyla Mali Destek Açılış Toplantımız gerçekleştirilmiştir. Sunulan proje sayısını mümkün olduğunca fazla kılmak

4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, Ankara

amacıyla büyükşehir belediyesi sınırları dışındaki tüm ilçeler dahil olmak üzere toplam 22 ayrı ilçede 1279 kişinin katılımıyla bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiştir.

“Projesi Olan El Kaldırsın” sloganıyla açılan ilk iki mali destek programından biri “Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı” idi. Bu bile tek başına, yukarıda aktardığım gibi İzmir Kalkınma Ajansı’nın “sosyal kalkınma” konusuna ne denli önem verdiğini göstermektedir.

Sosyal Kalkınma Mali Destek Programının amacı *“Sürdürülebilir sosyoekonomik kalkınmayı desteklemek üzere insan kaynaklarını ve sosyal sermayeyi geliştirmek ve yaşam kalitesini iyileştirmek”* olarak belirlenmiştir. Bu program çerçevesinde bölgedeki dernekler, odalar, birlikler, vakıflar, belediyeler, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ve kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar uygun başvuru sahibi olarak tanımlanmıştır.

Bölgemizdeki potansiyel başvuru sahiplerinin daha kolay proje hazırlayabilmelerini sağlamak amacıyla Ajansımız uzmanları iki günlük proje hazırlama eğitimleri vermiştir. Bu kapsamda, Sosyal Kalkınma Mali Destek Programına yönelik olarak 26 Ocak – 28 Şubat 2009 tarihleri arasında dokuz ayrı merkezde toplam yirmi ayrı eğitim verilmiştir. Bu eğitimlerde potansiyel başvuru sahiplerinden 713 kişiye “Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı” kapsamında proje hazırlama eğitimleri verilmiştir.

Bunun dışında, bir dış uzman aracılığıyla 2 Mart – 17 Mart 2009 tarihleri arasında iki hafta boyunca potansiyel projelere ilişkin teknik bilgiler sunularak 215 potansiyel başvuru sahibine teknik yardım sunulmuştur.

Bu rakamlara KOBİ Mali Destek Programı kapsamında ayrıca verilen Proje Hazırlama Eğitimleri ve Teknik Yardım hizmetinin eklenmediğini belirtmekte yarar vardır. Tümüyle ücretsiz olarak sunduğumuz bu hizmetler bile tek başına, özellikle kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi bakımından bölgemizde sosyal kalkınmanın desteklenmesi anlamına gelmektedir.

Hem KOBİ Mali Destek Programı, hem Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı için son başvuru tarihi 25 Mart 2009 olarak belirlenmiş ve bu saatten sonra gelen hiçbir proje teklifi kabul edilmemiştir. Son başvuru tarihi geldiğinde Sosyal Kalkınma Mali Destek Programımıza 234 başvuru gerçekleşmiştir.

Son başvuru tarihinin ardından ilk olarak tarafımızca tüm projelere idari ve şekli uygunluk kontrolü yapılmıştır. Ardından, her biri “sosyal kalkınma” konusunun çeşitli alt başlıklarında uzman Bağımsız Değerlendiriciler, tüm başvuruları değerlendirmiş ve sonuçta 71 proje “Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı” kapsamında destek almaya hak kazanmıştır.

“Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı” kapsamında destek almaya hak kazanan 71 projenin büyük bir kısmını kamu kurum ve kuruluşları ile derneklerin sunduğu projeler oluşturmaktadır. Bu durum bir yanıyla sevindiricidir, çünkü proje hazırlama ve yönetimine ilişkin kurumsal kapasitede olumlu bir ilerlemeyi işaret etmektedir. Ancak OSB yönetimleri, üniversiteler ve vakıflar gibi özellikle ekonomik yaşama daha etkin katılım sağlayabilecek olan kurumların da “sosyal kalkınma” alanında proje hazırlama ve yönetme kapasitesi anlamında teşvik edilmesi gerekmektedir.

4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, Ankara

Destek almaya hak kazanan sosyal kalkınma projelerinin kendi etkinliklerinde “hedef kitle” olarak seçtiği toplumsal gruplara baktığımızda en çok gençlere, ardından engellilere yönelik projelerin desteklendiği görülmektedir.

Bu noktada ise özellikle kadınlar, işsizler, tutuklu ve hükümlüler ile yaşlılar gibi dezavantajlı gruplara, çalışanlar gibi geniş toplumsal kesimlere yönelik sosyal kalkınma projelerinin beklenenden düşük olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Yine sivil toplum kurumları, kamu kurumları, muhtarlar gibi kurumlara yönelik sosyal kalkınma projelerinin de teşvik edilmesi gerekmektedir.

Sosyal Kalkınma Mali Destek Programında desteklenecek projelerin uygulanmasıyla toplamda 28.941 kişinin eğitilmesi, yine proje etkinlikleri kapsamında gerçekleştirilen mesleki eğitimler sonrası 681 kişinin doğrudan istihdama katılması beklenmektedir. Bu da “sosyal kalkınma” konusundaki çabalarımızın somut çıktısı olarak hiç kuşkusuz İzmir Kalkınma Ajansı mensuplarını sevindirmektedir.

Son olarak Sosyal Kalkınma Mali Destek Programında desteklediğimiz projelerden birkaç tane örnek vermekte yarar vardır. Sosyal kalkınmanın sağlıktan engelliliğe, meslek edindirmeden eğitime, engellilerden kırsal alandaki kadınlara dek birçok alt başlığında İzmir’e verdiğimiz destekler bu konudaki heyecanımızı gözler önüne sermektedir.

Desteklenen Sosyal Kalkınma Projelerinden Örnekler

Spina Bifida Derneği, doğuştan gelen bir omurilik hasarı sonucu sosyal alandan dışlanan genç engellilerin sosyal hayata katılımını desteklemektedir. Ülkemizde her yıl 5 bin bebek bu önlenebilir engelle dünyaya gelmektedir. Proje kamu kurumlarında engellilere yönelik hizmet kalitesini artırmaya, engelli haklarıyla ve önlenebilir bu hastalıktan korunmaya yönelik farkındalığı artırmaktadır.

Organik Oyuncak Atölyesi ile Bornova Belediyesi hem kadınlarımıza yeni iş ve istihdam alanları açmakta, hem de çocuklarımızın sağlığını tehlikeye atan sağlıksız oyuncaklar hakkında farkındalık yaratmaktadır.

İzmir’in cennet köylerinden Karaburun Bozköy’de kurulan Sanat Atölyesi ile eski yıkık okul binası ve müstemilatı tamir edilip Sanat Atölyesine dönüştürülmüş, köyün yalnız yaşlıları yeniden evlerinden çıkıp kalabalıklara karışmış, genç ve çocukları kendini ifade etmenin yeni yollarını keşfetmiştir.

İzmir İl Özel İdaresi’nin başarılı projesi Kamuda Sürdürülebilir Mükemmellik ile İzmir’de hangi bakanlığa bağlı olursa olsun tüm kamu kurumları vatandaşın ve çalışanın beklentilerini karşılayacak şekilde kalite kontrolünden geçirilmekte, kamuda sürdürülebilir mükemmelliğin yol haritası belirlenmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi İzmir Kalkınma Ajansı bölgesel kalkınmada ekonomik ve sosyal kalkınmanın birbirinden ayrılmaz süreçler olduğunu düşünmektedir. Bu kapsamda, sosyal kalkınmanın ekonomik büyüme hedefleriyle, ekonomik kalkınmayla örtüşen bir süreç olduğu görülmektedir.

Sosyal kalkınmanın yönetiminde yereldeki analizleri belirlemede, yereldeki potansiyeli tespit edip bunu ortak hedefler etrafında harekete geçirmede Kalkınma Ajanslarının kilit konumda olacağı

4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım 2009, Ankara

düşünülmektedir. Katılımcı, şeffaf, sosyal diyaloga dayalı politikalarıyla Kalkınma Ajanslarının başarılı yönetim deneyimleri elde edeceği ve bunu sosyal kalkınma politikalarında da devreye sokacağı görülmektedir. İzmir Kalkınma Ajansı'nın ilk iki mali desteğinden birini, üstelik en geniş kapsamıyla Sosyal Kalkınma çatısı altında yaşamın hemen her alanındaki sosyal sorunlara yönelik olarak ele alıp destek sunması bunun en güzel göstergesidir.